

Siirtolaiskirjeet siirtolaistutkimuksen lähteinä

Siirtolaiskirjeellä tarkoitetaan yleensä siirtolaisen kotimaahansa lähettämää yksityistä kirjettä. Myös siirtolaiskirjeitä hyödyntäneet tutkijat ovat käyttäneet tämän määritelmän piiriin kuuluvia kirjeitä. Paljon vähemmälle huomiolle ovat jääneet ne, myös siirtolaiskirjeiksi luettavat kirjeet, jotka on lähetetty kotimaasta siirtolaisille ja joita siirtolaiset ovat kirjoittaneet toisilleen joko samassa maassa tai eri maiden välillä. Siirtolaiskirjeen voisi määrittellä tämän perusteella laajasti siirtolaisen ja jonkun toisen henkilön väliksi yksityiseksi kirjeeksi.

Kirjeitä käytetään tavallisimmin siirtolaistuutkimuksessa silloin, kun halutaan päästä lähelle yksityistä siirtolaisuuden kokijaa, yhtä ihmistä. Tähän kirjeet tarjoavat mahdollisuuden sen vuoksi, että ne syntyvät kirjoittajien yksilöllisten taipumusten ja halujen mukaan. Kirjoittamisen motiivit ovat hyvin monenlaisia ja voi sanoa myös monen tasoisia. Toisaalta on muistettava, että kirjeiden kirjoittajat ovat hyvin valikoitunut siirtolaisryhmä, sillä läheskään kaikki eivät ole kirjeitä kirjoittaneet. Tähän on voinut olla useita syitä, esim. ei ole osattu kirjoittaa tai ei ole ollut ketään kenelle kirjoittaa. Siirtolaisten ja heidän kirjekumppaniensa kontaktimahdollisuuksien lisääntyessä ja monipuolistuessa on yhteydenpito hoidettu yhä enemmän myös muilla tavoin kuin kirjeitse. Samoin erityyppiset ja -aikaiset siirtolaisilmiöt ovat aiheuttaneet erilaisia kirjeenvaihtoa.

Edellä mainittujen kirjeen syntyyn ja sisältöön yleisesti vaikuttaneiden syiden

lisäksi on tutkijan tärkeää selvittää vielä sekin, millä tavalla jokin kirje tai kirjekokoelma on sattunut säilymään, niin että se osuu tutkijan ulottuville. Tämä on tarpeellista sen vuoksi, että voitaisiin ratkaista tältäkin osin kirjeiden edustavuuden ongelma, mikä on tutkimuksen kannalta erityisen vaikeaa aina silloin, kun on kyse henkilökohtaisista lähteistä. Jos on monta kirjeiden syntymisen tarinaa, niin on myös monta kirjeiden säilymisen tarinaa.

Siirtolaiskirjeitä on käytetty tutkimusten lähdemateriaalina lähes yksinomaan kauksiirtolaisuuden selvittämisessä 1800-luvun alkupuolelta ensimmäiseen maailmansotaan. Tänä aikana on kirjeiden merkitys ollut yleensäkin suurimmillaan.

Siirtolaiskirjeen käytön tutkimuksessa määrää luonnollisesti se, mitä siirtolaisuuden osa-aluetta halutaan tutkia. Kirjeet antavat hyvin monenlaisia mahdollisuuksia, mutta yksinään ne eivät riitä lähdemateriaaliksi, sillä kirjeiden välittämää tietoa on löydettävissä myös muista lähteistä. Saksan liittotasavallassa käynnissä olevan siirtolaiskirjeiden keräämis-, julkaisemis- ja tutkimusprojektin tutkijan HELBLICHIN (1986) mukaan voidaan siirtolaiskirjeiden tiedot jakaa asiapitoisiin ja subjektiivisiin tietoihin. Näistä erityisesti asiapitoiset ovat sellaisia, joihin on löydettävissä muitakin lähteitä ja jotka usein ovat käyttökelpoisempia kuin kirjeet. Sen sijaan ihmisten subjektiivisten kokemusten tarkastelussa voivat kirjeet olla keskeinen lähderyhmä. Toisen mahdollisuuden jaotella kirjeet on esitellyt tanskalainen

STILLING. Artikkelissaan yksityiskirjeen merkityksestä muuttoliikehistoriassa (1985) hän jakaa kirjeet niiden funktion mukaan kolmeen päätyyppiin: propaganda-, raha- ja kontaktikirjeisiin. Jo näiden kahden jaottelun perusteella on mahdollista pyrkiä kirjeiden systematisointiin ja käyttää näin muodostuvia ryhmiä tutkimuksen apuvälineinä.

Mitä kysymyksiä siirtolaiskirjeille voidaan sitten asettaa? Lähdeproblematiikan kannalta on ehkä kaikkein yksinkertaisinta kirjeiden käyttö silloin, kun selvitetään jonkun yksittäisen ihmisen elämäntarinaa ja tietyt kirjeet voidaan kiistatta osoittaa joko hänen kirjoittamikseen tai vastaanottamikseen. Merkittävimmin siirtolaiskirjeet ovat auttaneet siirtolaisten adaptaation tutkijoita. Jo klassikon aseman saavuttaneessa THOMASIN ja ZNANIECKIN (1918-19) tutkimuksessa puolalaisista talonpojista Puolassa ja Amerikassa pystyttiin kirjeitä analysoimalla jäljittämään näiden ihmisten elämänjuoksua. Vaikka näillä tutkijoilla ei adaptaation tutkiminen ollutkaan yksinomaisten kiinnostuksen kohteena, niin laaja-alaisuudessaan tutkimustulokset antavat mahdollisuuksia arvioida myös tätä puolta. Painokkaimmin siirtolaiskirjeitä adaptaation tutkimuksessa on käyttänyt englantilainen tutkija ERICKSON teoksessaan "Invisible Immigrants. The Adaptation of English and Scottish Immigrants in 19th Century America" vuodelta 1972. Erickson on tällä tutkimuksellaan antanut monella tavalla mallin myöhemmille kirjeiden käyttäjille ja adaptaatiosta kiinnostuneille. Tällä hetkellä käynnissä olevista tämän alueen tutkimushankkeista voi mainita Saksan liittotasavallassa tehtävä, jo aikaisemmin mainittu siirtolaiskirjeprojekti.

Kirjeillä on ollut syntyäkseen tiettyjä vaikutuksia sekä siirtolaiseen että kirjeenvaihtokumppaniin. Ensinnäkin yleisellä tasolla kirjeet ovat olleet tietojen siirtäjiä, jolloin erityisesti kotimaahan jääneiden maailmanpiiri on avartunut kirjeiden kautta. Tämä avartuminen on koskettanut erityisesti sitä kansanosaa, joka on ollut siirtolaisuuden vallitessa suhteellisen staattisessa

tilassa, ja tällaista ryhmää tutkittaessa ovat kirjeet yksi pieni osa ryhmän saamien vaikutteiden virran tarkastelussa. Siirtolaistutkijat ovat yleensä kiinnittäneet huomiota kirjeiden välittämän vaikutuksen osalta siihen, miten paljon niillä on ollut merkitystä kotimaahan jääneiden päätökseen ryhtyä myös siirtolaisiksi. STILLINGIN mukaan joidenkin samantapaisten alueiden siirtolaisuuden erojen selittäjinä voidaan pitää siirtolaiskirjeiden vaikutusta. KERO mm. on todennut, että suomalaisen siirtolaisuuden alkuvaiheessa tietoyhteyksien ollessa heikot Amerikan ja Suomen välillä oli kirjeillä suoranaista merkitystä lähtöpäätöksen tekemiseen. Hyvin vaikea tutkimuskohde olisi kartoittaa kirjeiden merkitystä kielteisen ratkaisun syntymiseen. Epäsuorasti voi päätellä ainakin sen, että joissakin tilanteissa synkin välein siirtolaiselämää kuvanneet kirjeet ovat hillinneet lähtöä tai sitten siirtäneet lähtöajankoh-
taa.

Ihmiset kertovat usein kirjeissään sellaisia asioita, joita ei ole tarkoitettu julkisuuteen, eli henkilökohtaisimmista ja arimmista asioistaan. Tämän vuoksi on mahdollista saada siirtolaiskirjeistä tietoja siirtolaisten muuten vaikeasti tavoitettavista mielipiteistä, jolloin kirjeitä voidaan tarkastella ihmisten välisen suullisen kansakäymisen kirjallisena, mutta ei julkisena jatkeena. Yhtenä kiinnostavana tutkimuskohteena tässä yhteydessä voi mainita siirtolaisten käsitykset muista kansallisuksista.

Edellä hahmotelluissa tutkimusongelmissa voivat kirjeet muodostaa ensisijaisen lähde-ryhmän haettaessa sopivia lähestymistapoja ongelmiin. Lisäksi siirtolaisuuden tutkijat ovat käyttäneet siirtolaiskirjeitä tuomaan "lihaa luitten ympärille" eli valaisemaan ja elävöittämään toisinaan hieman kuivakkaan tuntuista sosiaali- ja taloushistoriallisia tutkimustuloksia.

"Rakkaat vanhempani! Lähestyn Teitä tällä kirjeellä..." / "Dyra föräldrar och syskon! Jag skall nu sända Eder några rader..."

Vuosisadan vaihteen siirtolaisten kirjeet al-

koivat yleensä kohteliaan muodollisesti, vaikka ne olikin tarkoitettu tavallisesti vain lähimpien omaisten luettavaksi. Kirjeiden lopussa hyvästeltiin omaiset edelleen kohteliaan ja usein uskonnollisväritteisin sanakäntein. Kun siirtolaiskirjeitä julkaistaan kokoelmina joko tutkijoiden tai yleiseen käyttöön, niin myös näiden muodollisten seikkojen suhteen on noudatettava suurta tarkkaavaisuutta, koska kirjeet rakentuvat juuri pienten yksilöllisten yksityiskoh- tien varaan. Kirjeitä ei saisi millään tavoin muuttaa eikä niiden luettavuutta helpottaa. Aineiston hajanaisuus on yksi ongelma mietittäessä julkaistavan kokoelman valintakriteereitä. Myös kirjeiden edustavuuteen tulisi kiinnittää riittävästi huomiota.

Amerikansuomalaisten lähettämiä kirjeitä on tullut Suomeen ainakin jo 1830-luvulla. 1800-luvulla tulleita kirjeitä on kuitenkin säilynyt ja tavoitettu varsin vähän. (Vanhin Siirtolaisuusinstituutin kokoelmissa oleva kirje on vuodelta 1880). Suomen Virallisen

Tilaston mukaan postiosoituksia, jotka sisäl- sivät pelkästään rahalähetyksiä, on tullut USA:sta Suomeen vuosisadan vaihteen suuri- na siirtolaisvuosina seuraavasti:

vuosi	lukumäärä
1897	727
1898	—
1899	1 456
1900	2 082
1901	2 742
1902	3 936
1903	5 475
1904	5 386
1905	6 527
1906	7 739
1907	9 411
1908	8 141
1909	9 374

yhteensä 13 vuoden kuluessa noin 63 000 rahakirjettä.



Voidaan olettaa, että tavallisia kirjeitä, jotka eivät näy tilastoissa, on saapunut moninkertainen määrä, koska, kuten eräs siirtolainen kirjoittaa: "Kiitos eilen tulleesta kirjeestä. Vastaan vasta tänään, sillä olen jo aikaisemmin tällä viikolla lähettänyt kaksi kirjettä". Näitä kymmeniä, ehkäpä satoihin tuhansiin nousevia siirtolaiskirjeitä on koottu erilaisiin arkistoihin Suomessa noin 40 000. Loput ovat joko omaisten yksityisissä kokoelmissa tai kokonaan hävinneet.

Turun yliopiston historian laitoksella käynnistyi vuonna 1963 ns. kaukosiirtolaisuuden tutkimusprojekti, jonka yhteydessä kerättiin Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa yhteensä 11 000 kirjettä. Jo tätä ennen 1950 – 60-lukujen vaihteessa oli Helsingin yliopiston Etelä-Pohjalainen osakunta kerännyt Etelä-Pohjanmaalta hieman yli 20 000 kirjettä. Siirtolaisuusinstituutin arkistossa on lähinnä yksityisten lahjoitusten kautta saatuja kirjeitä tällä hetkellä arviolta 8 000 kpl.

Näitten kirjeitten sekä erilaisten muitten lähteiden perusteella ovat Turun yliopiston historian laitoksen siirtolaistutkijat keränneet ja julkaisseet siirtolaiskirjeitten kokoelman:

Maitten ja merten takaa
Vuosisata suomalaisia siirtolaiskirjeitä
Toim. Eero Kuparinen
Turun Historiallinen Arkisto 40
Tammisaari 1985, 261 s.

Pohjois-Amerikan lisäksi teoksessa on kirjeitä myös Etelä-Amerikasta, Australiasta, Etelä-Afrikasta sekä Venäjältä ja Neuvostoliitosta. Ajallisesti teos kattaa siirtolaisuuden vaiheet 1850-luvulta (vanhin kirje on vuodelta 1859) aina 1980-luvulle asti. Jokaisen luvun lopussa on lyhyt katsaus kulloistakin aluetta koskevan siirtolaisuuden pääpiirteisiin. Itse kirjeillä pyritään kuvaamaan suomalaisen siirtolaisuuden historiaa "tavallisen" siirtolaisen näkökulmasta. Johdantojen ja päätelmien tekeminen on jätetty lukijan itsensä varaan.

Samaan aikaan tämän julkaisun kanssa ilmestyi toinen suomalaisten siirtolaiskirjeitten kokoelma

Emigrantbrevens berättar
En bok om emigrationen från Munsala
av studiecirkeln Gnistan
Red. Carita Nyström
Vasa 1985, 218 s.

Tässä kokoelmassa on osittain yli 100 vuotta vanhojen kirjeitten avulla kerrottu tuoreesti ja yksityiskohtaisesti matkakokemuksista ja elämästä Amerikassa, Australiassa ja Afrikassa.

Tavallisesti siirtolaiskirjeissä vähätellään vaikeuksia, jotka siirtolaista ovat kohdanneet uudessa maassa ja uusissa elämäntilanteissa. Sen sijaan kaikenlaiselle menestymiselle annetaan runsaasti tilaa. Tästä yleisestä kaavasta poikkeaa ruotsalainen Otto Rob. Landeliuksen toimittama kirjekoelma "*Amerikabreven*" (Halmstad 1959). Kokoelma sisältää veljesten Carl Johan ja Fredrik Bergmanin kirjeet sisarilleen. Kirjeissä veljekset kertovat elävästi saapumisestaan Amerikkaan, alkuaikojen vaikeuksistaan ja pyytävät useampaan kertaan lähettämään rahaa - mikä sekkin on harvinaista. Tavallisestihan rahakirjeet ovat kulkeneet Amerikasta kotimaahan päin. Kokoelma on epätavallinen myös siksi, että harvoin on saman lähettäjän kirjeitä säilynyt näin suurena ja täydellisenä kokonaisuutena.

Eräs vanhimpia pohjoismaissa julkaistuja kirjekoelmia on norjalaisen Blegenin (1955) julkaisema kokoelma. Myös tanskalaiset ovat julkaisseet kirjeitä ja siellä on tehty niistä myös yliopistollisia tutkielmia. Vuonna 1981 ilmestyi "*Brev fra Amerika. Danske utvandrerebreve 1874 - 1922*" (Gyllendal 1981), jonka toimistuskuntaan kuului viisi Kööpenhaminan yliopiston historian opiskelijaa tri Erik Helmer Pedersenin johdolla. Kokoelmassa referoidaan 332 kirjettä ja luodaan niiden kautta katsaus yhdeksän tanskalaisen siirtolaisen elämään ja kokemuksiin. Kaksi toimituskunnan jäsentä Anne Lisbeth Olsen ja Niels Peter Stilling ovat jatkaneet työtä ja julkaisseet vuonna 1985 kirjan "*Et nytt liv. Den danske utvandring til Amerika i billeder og breve*". Teoksessa kuvataan tanskalaista siirtolai-

suutta ajalla 1842 - 1946 noin 2000:sta siirtolaiskirjeestä otettujen sitaattien ja valokuvien avulla. Julkaisu antaa monipuolisen ja mielenkiintoisen kuvan Tanskan Amerikan-siirtolaisuudesta alkaen matkasta valtameren yli aina toisen sukupolven kokemuksiin saakka.

Kirjeitä ovat käyttäneet lähdemateriaalina

myös muut kuin siirtolaistutkijat, mm. kirjailijat. Näin on menetellyt esim. ruotsalainen Wilhelm Moberg, joka ryhtyessään kirjoittamaan romaaniaan "Maastamuuttajat" luki läpi satoja kirjeitä. Myös viime vuosina jatkuvasti lisääntynyt sukututkimus on löytänyt kirjeet ja pyrkii hyödyntämään niistä saatavat yksilökokemukset sukuhistorioita laadittaessa.

